

УДК 373.5.018.43-056.26

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.70-1.9>**Т. А. Братишко**аспірантка кафедри педагогіки та педагогічної майстерності
Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

ОРГАНІЗАЦІЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Статтю присвячено пошуку ефективної організації дистанційного навчання для залучення учнів з особливими освітніми потребами до уроку.

«Особлива дитина – перш за все дитина, а потім вже особлива» (Л. С. Виготський). Коли йдеться про учнів з особливими освітніми потребами, дистанційне навчання – це досить ефективне навчання, яке приносить користь усім особливим учням. Не завжди дитина з обмеженими можливостями почувається добре та може залишитися вдома. Тому ці настанови будуть корисні і після закінчення карантинних заходів.

Дистанційне навчання – це індивідуальна форма навчання з набуття умінь, навичок, знань та способів пізнавальної діяльності дитини з використанням комп'ютерної техніки й комунікаційних мереж, які забезпечують інтерактивну взаємодію вчителів та дітей на різних етапах навчання і самостійну роботу з матеріалами інформаційної мережі.

Варто зазначити, що особливими рисами дистанційної освіти є модульність, гнучкість, економічна ефективність, роль викладача з нової сторони, спеціалізований контроль якості освіти, використання спеціалізованих технологій і засобів навчання.

Завдяки дистанційній освіті можна вести навчання в індивідуальному темпі – швидкість вивчення встановлюється самим учнем з особливими освітніми потребами залежно від його особистих обставин і потреб.

Дистанційне навчання – це перш за все доступність і незалежність від географічного та тимчасового положення дитини для її освітніх потреб. Ефективність реалізації мобільності зворотного зв'язку між вчителем і учнем є однією з основних вимог успішності процесу дистанційного навчання.

Рівноправність можливості отримання освіти незалежно від стану здоров'я, місця проживання, елітарності і матеріальної забезпеченості учня.

Дистанційна освіта – це перш за все використання технологічності в освітньому процесі новітніх досягнень телекомунікаційних та інформаційних технологій.

Ключові слова: дистанційне навчання, інклюзивне навчання, інклюзивна освіта, діти з особливими освітніми потребами, діти з обмеженими можливостями, особлива дитина.

Постановка проблеми. Нині дистанційна освіта – поширене явище в багатьох країнах світу, і щороку її популярність зростає. В 2000 р. МОН України затвердило «Концепцію розвитку дистанційної освіти в Україні», яка передбачає створення в країні системи освіти, що забезпечує розширення кола споживачів освітніх послуг, реалізацію системи безперервної освіти «протягом всього життя» та індивідуалізацію навчання при масовості освіти [5].

Дистанційна освіта може вирішити проблеми для учнів з ООП у сфері інформатизації, навіть якщо вони розділені територіально. Це стало можливим за допомогою сучасних телекомунікаційних технологій та інтернету.

Тільки треба зробити так, щоб онлайн-уроки не були ще важчими за звичайні у школі. Але дітям з обмеженими можливостями все ж таки буде потрібна стороння допомога [6, с. 308].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливим принципами освіти в Україні, насам-

перед, є рівність умов кожної людини для повної реалізації її здібностей; доступність для кожного громадянина усіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою.

Сучасний розвиток України й інтеграція в європейський простір суттєво впливають на формування освітньої політики. Невід'ємно це питання стосується забезпечення прав дітей з особливими освітніми потребами на навчання.

Актуальність інклюзивної освіти полягає в тому, що в Україні станом на 01.01.2018 р. проживає 7,6 млн дитячого населення, з яких упродовж 2018–2019 навчального року 37,7 тис. дітей навчаються в спеціальних закладах загальної середньої освіти, 15,8 тис. дітей – у санаторних школах і лише 11,8 тис. дітей охоплені інклюзивним навчанням у звичайних школах.

Як визначено в Наказі Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про дистанційне навчання» від 25.04.2013 р.

№ 466, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 30 квітня 2013 р. за № 703/23235, дистанційне навчання – це індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [5].

Мета статті. Головною метою цієї роботи є обґрунтування важливості організації дистанційного навчання для дітей з особливими освітніми потребами, оскільки до таких учнів потрібен особливий, організований підхід і вчителю треба підлаштуватися.

Виклад основного матеріалу. Дистанційне навчання має низку характеристик, які відрізняють його від інших способів отримання звичної освіти і підкреслюють його інноваційність та актуальність навчального процесу, не вимагає безпосередньої взаємодії вчителя і учня. Переважно використовуються електронні засоби обміну інформацією, інтерактивна взаємодія має регулярний, а не епізодичний характер. Відповідальність за продуктивність роботи покладається на самих учнів та їх батьків.

Нині під час карантину, в час дистанційного навчання всі діти мають навчатися онлайн, діти з особливими потребами – не виняток. У дистанційному навчанні батьки мають стати партнерами для вчителів. Тобто перша робота має відбутися саме з ними, а вже далі з їхніми дітьми з особливими освітніми потребами. Адже інколи батьки стають каналом комунікації між учителем і учнем з обмеженими можливостями. Однак батьки таких дітей мають організувати самостійне навчання дитини, а не робити все за неї, налаштувати дитину на успіх, що вона все зможе та з усім впрається [7, с. 86].

«Сім'я в нашому суспільстві – говорив В.О. Сухомлинський, – це первинний осередок багатогранних людських відносин – господарських, моральних, духовних, психологічних, естетичних. І звичайно, виховних». Він був переконаний у тому, що успіху у вихованні поколінь можна досягти тільки спільними зусиллями сім'ї, школи і громадськості. Сім'я – то святий вузол, сім'я – то святиня людського духу, сім'я то найбільша вихователька підростаючих поколінь [8; 10, с. 224].

Дітям з обмеженими можливостями важливо дотримуватися «режиму на день». Адже раціонально скомпонований режим дасть змогу попередити дратівливість, збудливість і збереже працездатність дитини протягом дня.

Приклад

«Режим дня»

1. Підйом (зарядка, вмивання).
2. Сніданок.

3. Заняття онлайн.

4. Обід.

5. Рухливі ігри, прогулянки, проведення часу на свіжому повітрі.

6. Полудень.

7. Самопідготовка, виконання домашнього завдання.

8. Вільний час, відпочинок.

9. Вечеря.

10. Вільний час, робота по дому.

11. Вечірня прогулянка (ігри з рідними, перегляд дитячих передач).

12. Підготовка до сну.

13. Сон.

Дистанційне навчання можна застосовувати для дітей з ООП, спираючись на чотири головні принципи дистанційного навчання.

Принцип індивідуального «диференційного» підходу. Обов'язково треба враховувати форму порушення дитини з ООП і можливості її комунікації для того, щоби вона ефективніше продовжила навчання [12].

Першим заговорив про диференціацію В.О. Сухомлинський: «До кожного учня треба підійти, побачити його труднощі, кожному необхідно дати тільки йому призначене завдання». І це дуже важливо, бо всі дітки різні, в них різний інтелектуальний рівень [8, с. 59–206].

Принцип пластичності. Навчання має відбуватися в необхідному учневі темпі. Якщо один учень з ООП швидко адаптувався до онлайн-уроків, може висидіти їх, то іншому учню буде складно адаптуватися і він може не зрозуміти, що відбувається подальше навчання, і що на моніторі – це все живі люди, які його раніше бачили, яких він добре знає. Отже, треба враховувати темп учня.

Слова В.О. Сухомлинського «Не завдавай своїми вчинками болю, іншим людям. Умій відчувати поряд із собою людину, уміє розуміти її душу, бачити в її очах складний духовний світ» добре відображають толерантне ставлення вчителя до учнів [9, с. 5–279].

Принцип інтерактивності. Усі діти мають навчатися разом, але за допомогою комп'ютерно-інформаційного середовища. Тобто дитина з ООП має продовжити контактувати з друзями, однокласниками, учителем, асистентом вчителя [12].

Робота з сучасними гаджетами для дитини з обмеженими можливостями може бути складною, тому батьки мають бути поруч задля підтримки та допомоги.

Принцип диференціації. Дистанційне навчання передбачає навчання за можливостями кожного з учасників навчального процесу, тут застосовуються технології різнорівневого навчання [12].

Вчителю треба орієнтуватися не тільки на сильних дітей у класі. Вчитель – це фахівець, йому потрібно знаходити варіанти навчити всіх дітей,

побудувати алгоритм, завдання, розробити план для кращого розуміння матеріалу з урахування потреб усіх учнів. Для дітей з особливими освітніми потребами дуже важливо, коли все передбачено, коли вони знають чітко та розуміють, чого від них вимагають [4, с. 38–41].

Також не треба вчителю забувати хвалити дитину, тоді вона буде з більшим задоволенням та натхненням виконувати завдання – ця підтримка необхідна дітям. Корисною для дітей з обмеженими можливостями є зміна виду діяльності.

Вчителю рекомендовано розпочати з планування графіка своєї роботи, визначити базові інструменти та платформу. Треба обрати платформу – краще просту й доступну, а згодом виробити чіткий алгоритм дій.

Для реалізації завдань індивідуальної освітньої траєкторії учнів з особливими освітніми потребами вчителю варто проаналізувати індивідуальну програму розвитку дитини, календарно-тематичне планування, визначити теми для вивчення в дистанційному режимі, розробити тематичні завдання в системі онлайн у межах встановленого навантаження [3; 2, с. 124].

Для полегшення та більш ефективної роботи з усіма учнями можна використовувати наведені нижче форми онлайн-комунікації.

Відеоконференція – це конференція в режимі реального часу онлайн. Вона проводиться у визначений день і час. Вчитель й учні можуть бачити одне одного, учитель має змогу супроводжувати лекцію наочним матеріалом, так діти будуть краще сприймати зміст уроку.

Форум – найпоширеніша форма спілкування вчителя й учнів у дистанційному навчанні. Кожен форум присвячений певній проблемі або темі. Модератор форуму реалізує обговорення, стимулюючи питаннями, повідомленнями, новою цікавою інформацією.

Чат – спілкування користувачів мережі в режимі реального часу, засіб оперативної комунікації людей через інтернет. Є кілька різновидів чатів: текстовий, голосовий, аудіо-, відеочат. Найбільш поширений текстовий чат. Голосовий чат дає змогу спілкуватися за допомогою голосу, що під час вивчення іноземної мови в дистанційній формі є важливим моментом.

Блог – це форма спілкування, яка нагадує форум, де право на публікацію належить одній особі чи групі людей.

Електронна пошта – це стандартний сервіс інтернету, що забезпечує передавання повідомлень як у формі звичайних текстів, так і в інших формах (графічній, звуковій, відео) у відкритому чи зашифрованому вигляді.

Анкетування – для поточного контролю в процесі дистанційного навчання зручно використовувати різноманітні анкети. У дистанційному

навчанні після засвоєння кожної теми можна використовувати анкети, в яких учень може зробити самооцінку результатів навчання за такими показниками: зрозумів, можу розв'язати самостійно; зрозумів, можу розв'язати з підказкою; не зрозумів, не можу розв'язати [5].

Дистанційна форма навчання шкільних дисциплін характеризується цілим спектром переваг. Дистанційна освіта дає змогу навчатися послідовно на всіх етапах, великі можливості у виборі дисциплін та широкий вибір методів.

Поширені вебресурси для дистанційного навчання

Платформа Moodle (<https://moodle.org/>) – безплатна відкрита система управління дистанційним навчанням. Дає змогу використовувати широкий набір інструментів для освітньої взаємодії вчителя/вчительки, учнів та адміністрації закладу освіти. Зокрема, надає змогу подавати навчальний матеріал у різних форматах (текст, презентація, відеоматеріал, вебсторінка; урок як сукупність вебсторінок із можливим проміжним виконанням тестових завдань).

Платформа Google Classroom (<https://classroom.google.com>) – це сервіс, що пов'язує Google Docs, Google Drive і Gmail, дає змогу організувати онлайн-навчання, використовуючи відео-, текстову та графічну інформацію. Учитель/ка має змогу проводити тестування, контролювати, систематизувати, оцінювати діяльність, переглядати результати виконання вправ, застосовувати різні форми оцінювання, коментувати й організовувати ефективне спілкування з учнями в режимі реального часу.

Zoom (zoom.us/download) – сервіс для проведення відеоконференцій та онлайн-зустрічей. Для цього треба створити обліковий запис. Безплатна версія програми дає змогу проводити відеоконференцію тривалістю 40 хвилин, однак на період пандемії сервіс зняв це обмеження.

Classtime (<https://www.classtime.com/uk/>) – платформа для створення інтерактивних навчальних додатків, яка дає змогу вести аналітику навчання, а також створювати запитання.

LearningApps.org ([LearningApps.org](https://www.learningapps.org/)) – онлайн-сервіс, який дає змогу створювати інтерактивні вправи. Їх можна використовувати в роботі з інтерактивною дошкою або як індивідуальні вправи для учнів. Дає змогу створювати вправи різних типів на різні теми. Цей сервіс є додатком Web 2.0 для підтримки освітніх процесів [11; 5].

У сучасному світі із традиційною класно-урочною системою відчувається необхідність у запровадженні дистанційної форми у процесі навчання учнів з особливими освітніми потребами, організації індивідуального навчання учнів на дому, але вже не на рівні застосування окремих її елементів, а на рівні повноцінного впровадження дистанційної форми в систему загальної освіти [2, с. 90–124].

Висновки і пропозиції. Для того щоб отримати гарні результати в процесі дистанційного навчання учнів з особливими освітніми потребами, треба організувати єдине електронне освітнє середовище, яка буде добре забезпечувати взаємодію всіх користувачів. Але для того, щоб дистанційне навчання стало повноцінною формою навчання для тих, хто його потребує, необхідно вирішити багато питань та проблем не лише на рівні школи.

Навчальний процес має реалізовуватися на основі планів, регулярного оновлення і систематизації навчально-методичних ресурсів, адаптованих до специфіки організації навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Необхідно враховувати індивідуальні особливості кожного учня. Навчальний процес має проходити в різних режимах, що дає дитині змогу освоїти навчальний матеріал в будь-який зручний для неї час та у зручній формі [8, с. 70–86].

Станом на травень 2020 р. Міністерство освіти і науки України працює над оновленням Положення про дистанційне навчання, щоб зробити його нормативною базою не лише для роботи учнів та сімей, які свідомо вибирають дистанційну форму, а й для застосування в усіх школах на випадок щорічних карантинів через сезонні ГРВІ чи повторні спалахи коронавірусу.

Серед принципів Нової української школи – вчитися впродовж життя. Учителство, яке демонструє здатність навчатися нового, – найкращий приклад для учнівства і джерело натхнення для розвитку [1, с. 255].

Також для успішної реалізації дистанційного навчання надзвичайно важливим є залучення батьків до освітнього процесу, консультування їх щодо особливостей виконання запропонованих завдань, врахування індивідуальної працездатності дитини відповідно до стану її здоров'я, організація ДО, моніторинг динаміки втомлюваності, дотримання режиму дня, позитивні емоції педагогів та батьків.

Допоміжні сайти для вчителів та батьків:

- <https://osvitoria.media/>
- <https://jmil.com.ua/2020-1>
- <http://kazkar.info/>
- <http://abetka.ukrlife.org/>
- <https://chudo-udo.com/ot-4-do-6-let>
- <https://www.youtube.com/user/plusplustv/>

videos

- https://osvita.ua/shool/inclusive_education
- <https://osobluvadutuna.com.ua>
- <https://vseosvita.ua>
- <https://ranok.com.ua>
- <https://dostupnaosvita.com.ua/video-lessons>
- <https://naurok.com.ua/>
- <https://logopedija.at.ua>
- <https://irina-logo.at.ua>
- <https://abcd-logoped.at.ua>
- <https://childdevelop.com.ua>

- <https://learningapps.org/index.php?overview&s=&category=0&tool=>
- https://www.youtube.com/playlist?list=PLHDk0PxxAP_Kv4eKqov7VoPm0-Xhn9yEO
- <https://www.youtube.com/user/SonechkoProject>
- <https://www.youtube.com/watch?v=7sVAbMdmpxE>
- <https://www.facebook.com/www.logoplanet/>

Список використаної літератури:

1. Даниелс Е. Залучення дітей з особливими потребами до загальноосвітніх класів / Е. Даниелс, К. Стаффорд. Львів : Т-во «Надія», 2000. 255 с.
2. Диференційоване викладання в інклюзивному навчальному закладі : навч.-метод. посібник / О.М. Таранченко, Ю.М. Найда; за заг. ред. Колупаєвої А.А. Київ : Видавнича група «А.С.К.», 2012. 124 с. (Серія «Інклюзивна освіта»)
3. Діти з особливими потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене : наук.-метод. посібник / А.А. Колупаєва, Л.О. Савчук. Київ : СПД-ФО Парашин І.С., 2010. 296с.
4. Клокар Н. Методологічні основи запровадження дистанційного навчання в системі підвищення кваліфікації. *Шлях освіти* 2007. № 4 (46). С. 38–41.
5. Організація дистанційного навчання в школі. Методичні рекомендації. Міністерства освіти і науки України. Матеріал підготовлено за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» у межах проекту «Організація дистанційного навчання в школі. Методичні рекомендації», травень 2020 р.
6. Основи інклюзивної освіти : навч.-метод. посібник / За заг. ред. Колупаєвої А.А. Київ : АСК, 2012. 308 с.
7. Планування спрямоване на кожного учня : посібник із розроблення та впровадження індивідуальних початкових планів. Київ : Паливода А.В., 2012. 86 с.
8. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості. Вибрані педагогічні твори. Київ, 1976. Т. 1. С. 59–206.
9. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори. Київ, 1977. Т. 3, с. 5–279.
10. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка. Київ, 1978. С. 157–224.
11. Федоренко О.Ф. Інклюзивне навчання: оцінювання досягнень учнів з особливими освітніми потребами. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2018. № 2.
12. URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-poyednaty-dystantsijne-navchannya-z-inklyuzyvnyum/>
13. URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-tehnichno-organizuvaty-dystantsijnenavchannya-pokroko-vainstruktsiya/>

Bratyshko T. Organization of distance learning for students with special educational needs in an inclusive education

The article is devoted to the search for an effective organization of distance learning to attract students with special educational needs to the lesson.

“A special child - first of all a child, and then a special one” LS Vygotsky.

When it comes to students with special educational needs, distance learning is a very effective learning that benefits all special students. Because a child with disabilities does not always feel well and can stay at home. Therefore, these guidelines will be useful after the end of quarantine measures.

Distance learning is an individual form of learning to acquire skills, abilities, knowledge and methods of cognitive activity of the child using computer technology and communication networks, which provide interactive interaction of teachers and children at different stages of learning and independent work with information network materials.

It should be noted that the special features of distance education are: modularity; flexibility; economic efficiency; the role of the teacher from a new angle; specialized quality control of education; use of specialized technologies and teaching aids.

Thanks to distance education can be attributed to learning at an individual pace - the speed of learning is set by students with special educational needs depending on his personal circumstances and needs.

Distance learning is primarily the availability and independence of the geographical and temporal location of the child for his educational needs. The effectiveness of the implementation of feedback mobility between teacher and student is one of the main requirements for the success of the distance learning process.

Equality of opportunity to receive education regardless of the state of health, place of residence, elitism and material security of the student.

Distance education is first of all the use of manufacturability in the educational process of the latest achievements of telecommunication and information technologies.

Key words: *distance learning, inclusive education, inclusive education, children with special educational needs, children with disabilities, special child.*